

Skyggerne mellem Øst og Vest

Ved Niels Henrik Nielsen. Uddannet cellist. Lærer på Steinerskolen i Skanderborg. Underviser på Rudolf Steiner-deltidsseminariet. Formand for Antroposofisk Selskabs Danmark

Blikket snævres ind

Når store kriser bryder ud, snævres blikket som regel ind. Vi ser ikke de store linjer, men fortaber os i nuet. Det var tilfældet med Corona-krisen, og er det nu med krigen i Ukraine. Fortællingerne bliver ensidige og forenklede.

I den nuværende konflikt mellem Rusland og Ukraine, kæmper to fortællinger mod hinanden. Den ene er, at Putin og Rusland har angrebet en suveræn stat. Derfor må den frie verden hjælpe den stat, som nu er ved at blive undervunget af en imperialistisk magt. Den anden fortælling er, at NATO gennem sin hæmningsløse udvidelse mod øst truer Ruslands interesser. Putins angreb på Ukraine er en naturlig og legitim konsekvens. Der kan argumenteres overbevisende for begge synspunkter.

Hvordan kan blikket udvides?

Det er nærliggende i første omgang at kaste blikket på Ukraines og Ruslands fælles historie. Den rækker langt tilbage og er kompliceret. I 800-tallet kom vikinger (rus) fra nord. De hersker over de lokale slaviske stammer, men hurtigt smelter folkene sammen. Der er tætte forbindelser til Byzans, og der opstår et nyt kulturelt område med Kiev som centrum, "Kiever-Rus". I 988 døbes Kiev-fyrsten Vladimir i den ortodokse kirke. I 1200-tallet angrebes Kiev af mongolske nomadestammer. Kiev ødelægges, og det russiske centrum flyttes til en lille landsby, som senere bliver til Moskva. Siden har den russiske nationalisme følt, at man har sit udspring i Kiev - Kiev bliver kaldt "Alle russiske byers moder". Derfor har der også altid været et stort ønske om at have en form for herredømme over Ukraine.

Folkeslagene i det område, der i dag er Ukraine, har meget forskellige opfattelser af forholdet til Rusland. Ukraine har ført en omskiftelig tilværelse og har været under utallige andre landes og rigers herredømme. Forholdet mellem Rusland og Ukraine har gennem tusind år været modsætningsfyldt. De sidste 100 år er forholdet blevet mere og mere anspændt, og ukrainernes selvstændighedsfølelse er blevet stærkere og stærkere. - Men kan det overhovedet forklare alle aspekter af den nuværende konflikt? Fornemmer man ikke, at der er meget mere på spil?

To slags kristendom og deres konsekvenser

I 1054 blev den kristne kirke spaltet i en vest- og en østkirke. Denne spaltning havde været undervejs længe. Der var ikke blot tale om teologiske spidsfindigheder, men spørgsmål, som fik afgørende betydning for den videre kulturudvikling. Allerede tidligt begyndte man at strides om Kristi natur. Er Kristus Gud, som er blevet til menneske, eller er Kristus et selvstændigt væsen, Guds søn, som har forbundet sig med et menneske. Biskoppen Athanasius (ca. 300-375) mener det første, presbyteren Arius (død 336) mener det andet. For Arius bliver Kristus til bindeleddet mellem mennesket og det guddommelige. For Athanasius er troen bindeleddet. Gud er hinsides og uopnåelig for mennesket. På koncilet i Nikæa i 324 beslutter man sig for Athanasius' lære - Kristus er ikke et selvstændigt væsen, men Gud. Denne beslutning fører ca. 700 år senere til spaltningen af kirken. Den arianske kristendom lever videre i den ortodokse kirke, den athanasiske i den katolske kirke. Herefter tager udviklingen i øst og vest helt forskellige retninger. I øst væves den orientalske visdom, den græske filosofi, særligt Platon, og den arianske kristendom sig sammen i den ortodokse kirke. Derefter gennemgår den ikke store forvandlinger. I vest sammenvæves den katolske kristendom og det romerske statssystem. Efterhånden opstår der mange forandringer både i det religiøse og i forholdet mellem kirken og den verdslige magt.

Det, at den katolske kirke placerer Gud i det hinsides, skaber med tiden større orientering mod det jordiske liv. Livet som handlende individ på jorden bliver det afgørende. Troen træder mere og mere i baggrunden. Det vestlige menneske går gennem renæssance, oplysningstid og revolutioner. Det bliver videnskabeligt, politisk og rationelt. Denne udvikling får en særlig karakter i Amerika. Gennem den amerikanske uafhængighedserklæring forsøger man at kaste alt gammelt bort. Det enkelte menneske står som en helt ny begyndelse. Det kommer kun an på, hvem du er, og hvad du kan skabe ud fra dig selv. Mennesket skal være herre over sit eget liv. Stand, slægt, uddannelse, oprindelse osv. betyder ikke længere noget. Alle er frie og lige værdige. At dette senere skaber en lang række store spørgsmål i Amerika, er en anden sag - her kommer det an på den positive impuls. Det frie vestlige menneske er født. Det enkelte

menneske står nu overfor en kompleks fysisk verden, som ikke af sig selv giver nogen svar. Alle impulser må nu hentes indefra – alt må gennemtænkes. Bevidsthedssjælen er født. Jeg forsøger at forstå verden, hvad jeg kan bruge den til, og hvordan jeg kan handle i den. Her lurder egoisme, fejltagelser, utilitarisme og materialisme lige om hjørnet. Men ikke desto mindre er dette begyndelsen på det nye udviklingstrin - bevidsthedssjælen.

I Østeuropa tager udviklingen en anden retning. Den arianske kristendom lever videre, dybt i de slaviske folkeslag. Denne ortodokse kristendom er tættere på urkristendommen. Dybt i disse menneskers sjæl lever der en dunkel erindring om kristusoplevelsen, som den var, inden kirkerne opstod. I modsætning til folkene i Vesteuropa, gennemlever folkene i øst ikke en renæssance og en oplysningstid. I stedet lever gamle og mere autokratiske samfundsformer videre. Kejsere og patriarker forbliver tæt forbundne, og menneskene betragtes som undersåtter uden egentlig selvstændig værdi. Det betyder ikke, at disse mennesker ikke har værdi, men at samfundsforholdene ikke gør det muligt for individet at udvikle selvstændighed på samme måde som i vest. Til gengæld bevares et dybt og rigt fornemmende sjæleliv, som frem for alt besidder en stærk fællesskabsfølelse. Dybt i dette sjæleliv lever også det, som Rudolf Steiner kalder "kimen" til den fremtidige kultur – den slaviske/russiske kulturkim. De slaviske kulturer har endnu ikke styrke til at bringe denne kim til udfoldelse, men den vil udfolde sig i fremtiden og danne udgangspunktet for det, som betegnes åndsselvets kulturperiode. I denne kultur vil der kunne udvikles et helt igennem socialt samfund, som bygges af mennesker, der har udviklet bevidsthedssjælen og jeget så meget, at de begynder at træde i forbindelse med det højere Selv og den åndelige verden.

Kimen til den fremtidige kultur venter på at blive befrugtet. Den kan dog ikke befrugtes direkte af det, som bevidsthedssjælen udvikler – der må bygges en bro imellem bevidsthedssjælen og åndsselvet.

Jeget, der bliver sig selv bevidst

I bevidsthedssjælen oplever mennesket sit jeg. Dette jeg opleves i sit modsætningsforhold til verden. Dette er dog kun det første trin. Det næste trin tages, når mennesket begynder at spørge sig selv om, hvad dette "Jeg" egentlig er. Her kan et afgørende vendepunkt finde sted. Oplever jeget sig som en illusion, et produkt af materielle processer, eller når det frem til en erkendelse af sig selv som et åndeligt væsen? At skabe grundlaget for dette vendepunkt er den tyske og midteuropæiske kulturs opgave. Dette kommer markant til udtryk i f.eks. den tyske idealisme, hos Goethe, Schiller, Fichte osv. Rudolf Steiner forsøger at udvikle idealismen og videnskaben til også at omfatte det åndelige. Med tiden vil mennesket, som ikke blot har udviklet bevidsthedssjælen, men også bevidstheden om det menneskelige jeg som et åndeligt væsen, kunne befrugte den slaviske/russiske kulturkim. Derved skabes grundlaget for, at den næste kulturperiode vil kunne udfolde sig i en spirituel retning. Et fremtidigt fællesskab, som udelukkende bygger på frie individualiteter.

Vi ser en udviklingsvej, der går fra vest mod øst. Det egentligt nye, bevidsthedssjælen, udvikles i vest. Impulsen til jegets opvågning i bevidsthedssjælen udgår fra Midteuropa. Et egentligt fællesskab vil dog først kunne opstå i fremtiden, når den omtalte kulturkim befrugtes af det frie jeg og af åndsvidenskaben. Uden dette jeg vil fremtidens fællesskab ikke være frit. Alle mennesker står i dette afgørende vendepunkt lige nu.

Skyggerne

Det, vi har beskrevet, kunne man kalde den retmæssige udvikling. For at den kan finde sted, må der dog være noget, der stiller sig imod, ellers kan menneske-jeget ikke vækkes. Der er kræfter, som vil forhindre, at den næste kulturperiode kan udfolde sig som en spirituel kultur - båret af frie individualiteter.

Rudolf Steiner beskriver, hvordan "angrebet" retter sig mod den midteuropæiske kulturimpuls – dybest set er det et angreb mod de impulser, som tjener jegets udvikling. Dette gøres af kræfter, som besidder dyb indsigt i menneskehedens udvikling, men holder denne viden for sig selv. Med denne viden prøver de at påvirke udviklingen, så den går i retning af deres særlige mål, - mål, som ikke tjener alle mennesker. I første omgang vil man forhindre, at jeget kommer til en oplevelse af sig selv som et spirituelt væsen. Derved kan mennesket ikke træde i en frugtbar forbindelse med den fremtidige kulturkim. Det egentlige mål er at få kontrol over den fremtidige kultur, så den ikke udvikler sig i en spirituel retning.

For at det kan lade sig gøre, må der skabes et modsætningsforhold mellem Rusland og Midteuropa. Gennem historien har der været tætte forbindelser mellem de europæiske folk. Men forbindelserne bliver anspændte og komplicerede, fordi Rusland i 1800-tallet begynder at vise mere og mere imperialistiske tendenser. Ifølge R. Steiner ligger disse

tendenser egentligt ikke i den russiske folkesjæl. Det er skygger, som manes frem. Et af midlerne er det, som kaldes "Peter den Stores Testamente". Det dukker på mystisk vis op i begyndelsen af 1800-tallet. Det stammer ikke fra Peter den Store (1672-1725), men er en forfalskning. I dette testamente beskrives Ruslands fremtidige imperialistiske planer. Selv om testamentet ikke er skrevet af Peter den Store, så udtrykker det impulser, som levede i ham, efter at han i sin ungdom havde opholdt sig i bl.a. Holland og var blevet inspireret af vestlig kultur og politik. Han forsøger at reformere Rusland ud fra vestlige kulturelle og politiske idéer, hvilket skaber polarisering i de russiske/slaviske folk. Nogle hælder til vestlige idéer og kultur, andre er imod. Dette uægte testamente har så stor indflydelse, at den imperialistiske og krigeriske skyggeside i store dele af det russiske folk manes frem. Nogle mener, at det russiske folk er den vestlige kultur overlegen, og at det er Ruslands opgave at undertvinge sig resten af Europa. Der opstår splittelse i Rusland, og resten af Europa begynder at lide af "Russofobi". Alt dette begynder at dække over den egentlige russiske kulturimpuls.

Samtidig begynder der også at vise sig en kraftig skygge fra Vest. Indflydelsesrige grupperinger har den anskuelse, at de engelsktalende folk har en særlig overlegenhed, og at retten til verdensherredømme derfor tilkommer dem. Man ønsker at udbrede en rent materialistisk bevidsthedssjælskultur til hele verden og fastholde den i al fremtid. Det er en impuls, som begynder at dække over den positive bevidsthedssjælsimpuls, idet den prøver at "genoplive" den gamle britiske, aristokratiske, elitære og imperialistiske overklassetænkning. Således får man to skygger, der begynder at støde sammen. Der er skabt en kunstig modsætning. Denne modsætning bliver stærkere og stærkere op gennem det tyvende århundrede. I dette modsætningsforhold bliver den egentligt europæiske kulturimpuls langsomt kvalt. Europa går i dvaletilstand og trækkes ind i den kunstige modsætning. To verdenskrige og Den Kolde Krig fortæller historien om den midteuropæiske kulturs skæbne.

Et vidtrækkende udsagn

Som et tydeligt symptom på, at disse bestræbelser eksisterer, dukker der af og til markante udsagn op til overfladen. F.eks. udtaler den første generalsekretær for NATO, Baron Lord Ismay, omkring 1950 følgende berømte ord om NATO's opgave: "NATO's opgave er at holde Sovjet ude, Tyskland nede og Amerika inde". Dette er selvfølgelig sagt i begyndelsen af den kolde krig og er således historisk betinget. Det kan umiddelbart ses, at bestræbelsen i dette udsagn med tiden får mere og mere realitet. Men betydningen er også dybere. Hvis man erstatter "Sovjet" med "Rusland" og "oversætter" udsagnet, så viser det sin dybere betydning, - en betydning, som angår alle mennesker: "Opgaven er, at holde åndsselvet ude, jeget nede og bevidsthedssjælen inde". Det, der udspiller sig historisk i Europa, er det ydre udtryk for den dramatiske kamp, som foregår i hvert eneste menneske. Bestræbelsen er, som allerede nævnt, at forhindre jeget i at komme til bevidsthed om sig selv som et åndeligt væsen. Derved afskæres forbindelsen til det højere selv - og dermed fremtiden. Mennesket fastholdes i en bevidsthed, som ikke kan løfte sig ud af det fysiske. Udviklingen kan efterhånden gå i stå.

Men Lord Ismays udtalelse kan også læses fra den anden side: "At holde Amerika ude, Tyskland nede og Rusland inde". "Oversat" betyder det: "At holde bevidsthedssjælen ude, jeget nede og åndsselvet inde". Nu er åndsselvet endnu ikke udviklet. Så bevidstheden om det åndelige lever her mere som en dunkel fornemmelse. Den lever som en erindring om gamle visdomsfyldte, religiøse og spirituelle tider. Erindringer, som rækker tilbage til en før-individuel tid. Og netop dette gamle vil den russiske skygge bevare. Jeget skal ikke gå igennem den vækkende bevidsthedssjæl, men forblive mere eller mindre ubevidst om sig selv.

Skyggen fra Vest vil holde ånden ude – skyggen fra Øst vil holde bevidsthedssjælen ude og afviser alt, hvad den moderne individualistiske, materialistiske og dekadente kultur har frembragt. Imellem de to positioner er der ikke plads til mennesket. - De umenneskelige skygger bekymrer sig ikke om menneskelig lidelse. De er ligeglade med, om man er ukrainer, russer eller amerikaner. En stemme fra Vest: "*Civilisationernes sammenstød vil beherske den globale politik. Brudfladerne mellem civilisationerne vil være fremtidens kamplinjer*". (S.P.Huntington) Og fra Øst: "*Der findes kun to partier i verden: The Great Resets globalistiske parti og Den Store Opvågnings antiglobalistiske parti. Og intet i midten. Imellem dem findes afgrunden. Den vil fyldes med have af blod*" (A. Dugin). Her er der ikke tale om "menneske" og "menneskehed".

Opgaven

Alt afhænger af, hvad mennesket formår at opleve og tænke om jegets natur og forhold til verden. Det vil afhænge af, om mennesket formår at se de positive impulser i Østen, Vesten og Midten. Og det er skæbnesvangert, om mennesket bliver sig den virkelige kamp bevidst. Denne kamp kæmpes mod skyggerne i én selv – og ikke mod de andre menneskers skygger. Så længe jeg forveksler skyggerne med de positive impulser, vil kriser og krige fortsætte. Det vil fredskonferencer nok ikke kunne ændre på. Det virkelige fællesskab vil først kunne opstå, når bevidsthedssjæl, jeg og åndsselv virker sammen med deres positive impulser – både i mennesker og mellem mennesker.

"Man føler hos Solovjeff et åndslæs, som strålede i tidligere århundreder, og som er blevet blegt for Europa. Man fornemmer, hvordan de første kristelige impulser er bevaret i Østen, og hvordan de er skredet videre i Vesten, men samtidig er forfaldet i abstrakt kulde. Man må tænke på, hvordan Østens og Vestens tænkning gensidigt kan befrugte hinanden, og hvordan der ud af denne befrugtning kan blive noget højere for begge". (R. Steiner i forordet til "Zwölf Vorlesungen af W. Solovjeff, 1922)

Følgende ord af Rudolf Steiner kan tjene som afslutning (GA 40):

<p>"Mennesket er en bro mellem fortiden og fremtidens væren; Nutid er øjeblik, øjeblik som bro; Ånd blevet til sjæl i stoffets omhylning, det er fra fortiden; Sjæl som bliver til ånd</p>
<p>i kimsåle</p>
<p>det er på fremtidsvejen. Grib det fremtidige gennem det forgange! Håb på det tilblivende gennem det tilblevne. Således grib væren i tilbliven; Således grib det som bliver til i det værende". (Wahrpruchworte GA 40)</p>

<p>„Eine Brücke ist er Mensch Zwischen dem Vergangenen Und dem sein der Zukunft; Gegenwart ist Augenblick, Augenblick als Brücke; Seele gewordener Geist In der Stoffes Hülle, Das ist aus Vergangenheit; Geistwerdende Seele In Keimesschalen Das ist auf dem Zukunftswege. Fasse Künftiges Durch Vergangenes! Hoff auf Werdendes Durch Gewordenes. So ergreif das Sein Im Werden; So ergreif Was wird Im Seienden“.</p>
--

Ovenstående tekst bygger hovedsageligt på følgende litteratur:

Rudolf Steiner: „Zeitgeschichtliche Betrachtungen“ GA 173a. „Die geistigen Hintergründe des ersten Weltkrieges“ GA 174b. „Geschichtliche Symptomatologie“ GA 185. „Theosophie“ GA 4.

Andreas Kappeler: *Ungleiche Brüder. Russen und Ukrainer. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart.* C.H.Beck. München 2017.

C.G.Harrison: *The Transcendental Universe.* Temple Lodge 1993. (Udgivet 1894).

Adalbert Graf von Keyserling: *Koberwitz 1924.* Verlag Hilfswerk Elisabeth, Stuttgart 1974.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm

Ludwig Polzer-Hoditz: *Das Testament Peters des Großen. Der Kampf gegen den Geist.* Verlag am Goetheanum 1989. (Oprindeligt udg. 1922)

Caroll Quigley: *Tragedy and Hope. A history of the world in our time.* 1966. Reprint edition Dauphin publ.

Som klassiske eks. på, hvordan skyggerne arbejder:

Fra russisk side:

Alexander Dugin: *The great awakening vs. The Great Reset.* (Oversat fra russisk). Arktos 2021

Fra amerikansk side:

Zbigniew Brzinski: *The Grand Chessboard. American primacy and its geostrategic imperatives.* Basic books. 1997.

Samuel P. Huntington: *The clash of civilizations and the remaking of world order.* Simon&Shuster 1997